ES’AD BİN ZÜRÂRE (radıyallahü anh)

Medineli ilk müslüman olan Sahâbîlerdendir. Adı, Es’ad bin Zürâre bin Ads bin Ubeyd bin Sa’lebe bin Ganem bin Mâlik bin Neccâr el-Hazrecî’dir. Medineli Ensâr’ın büyüklerinden ve en önce îmân edenlerdendir. Doğum zamanı ve yaşı hakkında bilgi yoktur. Künyesi “Ebû Ümâme” olmakla beraber “Es’ad-ül-Hayr” (Hayırlı Es’ad)” ismi ile anılırdı. Oğlu Abdullah da Eshâb-ı kirâmdandır. Kızı Habîbe, Behl bin Hanif (radıyallahü anh) ile, diğer kızı Fâria da Nebyat bin Câbire (radıyallahü anh) ile evlenmişlerdir. Diğer bir kızı Kebeşe de, Abdullah bin Ebî Habîbe (radıyallahü anh) ile evlendi. Dört evladı da Eshâb-ı kiramdan olmakla şereflenmiştir. Hazreti Es’ad, ilk Akabe bîatından önce Mekke’de müslüman oldu. Peygamber efendimizin Medine’ye hicretinden kısa bir süre sonra vefât etti. Vefâtından önce kızlarını Resûlullah efendimize vasıyyet etmişti.

Es’ad bin Zürâre’nin (radıyallahü anh) müslüman oluşu, birinci Akabe bîatından öncedir. Birinci Akabe’de müslüman olduğu da bildirilmektedir. Resûlullah (aleyhisselâm) efendimiz, Mekke’de herkesi imâna davet ediyor, İslâm nûru ile küfür karanlığını aydınlatarak, kalblere Allah sevgisini yerleştirmeye çalışıyordu. Mekke’nin puta tapan Arapları, bu hak daveti bir türlü anlayamıyor, İslâmiyeti kabûl etmemekte ısrar ve inat ediyorlardı. İnsanları hak dine davetin başlaması, on seneye yaklaşmıştı. Peygamberimiz karşılaştığı herkese İslâmiyeti tebliğ ediyor, onların müslüman olmalarını istiyordu. Bu iş için Taife gitti. Orada bir ay kaldı. Kimse inanmadığı gibi alay ettiler, eziyet ve sıkıntı verdiler. Çocuklarını ve hizmetçilerini yola dizip Resûlullah’ı taşa tuttular. Mekke’de çok az kimse müslüman olmuştu. Onlara da, müşrikler, akla hayale gelmedik sıkıntılar veriyor, işkence yapıyordu. İşte, Peygamberimizin İslâmı tebliği husûsunda çok sıkıntı çektiği bir günde Es’ad bin Zürâre ile Zekvan bin Abd-i Kays, Medine’den Mekke’ye gelmişlerdi. Mekke’nin ileri gelenlerinden Utbe bin Rebîa’nın yanına uğramışlardı. Bu sırada Hazreti Es’ad Resûlullahın (aleyhisselâm), yeni bir dîni açıklamaya başladığını öğrendi. Zaten kendisi, Hanîf inancı üzere olup, tek olan Allah’a inanıyor, O’na ibadet ediyor, asla putlara tapmıyordu. Hemen Resûlullahın (aleyhisselâm) yanına gitmek

istedi. Utbe buna engel olmak istediyse de, arkadaşı Zekvan ile birlikte Peygamberimizin huzûruna vardılar. Resûlullah (aleyhisselâm), onları güzel şekilde karşılayıp ikram ve iltifâtta bulundu. Kur'ân-ı kerîmden âyetler okuyup, İslâmiyeti anlattı. Bu dine girmeleri için davette bulundu. Arkadaşı Zekvan, Es'ad bin Zürâre'ye hitaben, "İşte, senin dinin budur!" dedi. İkisi birden hakka daveti kabûl ederek müslüman oldular. Sonra, Resûlullah'tan izin alarak Medine'ye döndüler. Orada herkese, İslâmiyeti duyurmaya başladılar. Bunlardan ilk olarak Sa'd bin Hayseme (radıyallahü anh) bu daveti kabûl edip, müslüman oldu. Böylece üç kişi oldular. Daha sonra Resûlullah (aleyhisselâm) ile görüşmeleri için Medinelileri teşvik ettiler. Hatta ilk Akabe bîatinin onların bu teşviki ile vukû' bulduğu beyan edilmektedir.

Başka bir rivâyette, Es'ad bin Zürâre'nin (radıyallahü anh) müslüman oluşu şöyle bildirilmektedir: Resûlullah (aleyhisselâm) her yıl hac mevsiminde ve Ukâz panayırı günlerinde Mekke şehrinin dışına çıkıp, başka yerlerden gelen kabilelerle görüşerek onları İslama davet ederdi. Peygamberliğinin onbirinci senesinde, hac mevsiminde Mekke dışına çıkmıştı. Akabe denilen yerde, Medine halkından bir toplulukla karşılaştı. Onlara, "Sizler kimlersiniz?" diye sorunca, Medine'de Hazrec kabilesine mensûb olduklarını söylediler. Peygamberimizin dedesi Abdülmuttalib'in annesi Selma hatun da, Hazrec kabilesinin Neccâroğulları koluna mensûbtu. Peygamberimiz, Hazrecli bu altı kişi ile bir müddet oturup, onlara Kur'ân-ı kerîmden İbrâhîm sûresi 35-52. âyet-i kerîmelerini okudu ve İslâmiyeti anlattı. Bu dine girmeleri için davette bulundu. Onlar da, zâten kabilesinin büyüklerinden ve Medine'de yaşayan yahudilerden, yakında bir peygamberin geleceğini işitmişlerdi. Resûl-i Ekrem (aleyhisselâm), onları dine çağırınca birbirlerine bakıştılar ve: "Yahudilerin, alâmetlerini haber verdiği işte bu Peygamberdir!" diye aralarında konuştular, öteden beri yahudilerle Evs ve Hazreclilerin aralarında düşmanlık olduğu için onlardan evvel bu peygambere îmân etmek istediler. Ayrıca Evs ve Hazrec kabileleri de birbirlerine düşman idi. Bu sebepten hemen Resûlullah'ın huzûrunda Kelime-i şehâdet getirerek

müslüman oldular. Peygamberimize de: “Biz kavmimizi, hem birbirlerine karşı, hem de yahudilere karşı, aralarında düşmanlık ve kötülük olduğu halde geride bırakmış bulunuyoruz. Ümit edilir ki, Allah onları da, sizin sayenizde bir araya toplar. Biz, hemen dönüp onları senin peygamberliğini kabûl etmeye davet edeceğiz ve bu dinden kabûl ettiğimiz şeyleri onlara da anlatacağız. Eğer Allah, onları bu, din üzerinde toplayıp birleştirirse, Senden daha azîz ve şerefli kimse olmaz!” dediler. Medineli bu altı kimse gerçekten inanmış, Allahü teâlânın Peygamberimize tebliğ ettiklerini kabûl ve tasdîk etmişlerdi. Vatanlarına dönmek üzere Peygamberimizden izin alıp ayrıldılar. Bu yeni müslüman olan altı kişinin ikisi, Neccâroğulları ailesinden Ebû Umâme Es’ad bin Zürâre ile Avf bin Haris idi. Diğerleri de, Râfi bin Mâlik, Kutba bin Âmir, Câbir bin Abdullah bin Riâb (r.anhüm) idiler. Bunlar, Medine’ye kavimlerinin yanına dönünce, hemen onlara Peygamberimizden anlatmaya ve İslâm dinine girmeleri için davete başladılar. Bunu o kadar çok yaptılar ki; Medine’de, içinde Peygamberimizin ve İslâmiyetin bahsedilmediği bir ev kalmadı. Böylece İslâmiyet, Hazrec kabilesi arasında yayıldığı gibi Evs kabilesinden de bazı kimseler müslüman oldu. Akabe’deki bu görüşmeden sonra, Es’ad bin Zürâre (radıyallahü anh) İslâmiyeti kabûl eden oniki arkadaşı ile beraber hac için Mekke’ye gittiler. Ve yine Akabe’de Resûlullah (aleyhisselâm) ile görüşüp, O’na bîat ettiler. O’na bağlılıklarını arz edip, bütün emir ve isteklerine teslim olacaklarına söz verdiler. Bu sözleşmede, Allah’a ortak koşmayacaklarına, zinâ yapmayacaklarına, hırsızlık etmeyeceklerine, iftiradan kaçınacaklarına, ayıplanmak ve rızık korkusu sebebiyle çocuklarını öldürmeyeceklerine dair taahhütte bulundular, ikisi Evs kabilesine, diğerleri de Hazrec kabilesine mensûb olan bu 12 kişinin başı, reîsi Es’ad bin Zürâre (radıyallahü anh), idi. Peygamberimiz bu oniki kişiyi kabilelerine nakîb (temsilci) yaptı. Bunlar, kabilelerine İslâmiyeti anlatıp, onlar adına Resûlullah’a karşı kefil olacaklardı. Es’ad bin Zürâre (radıyallahü anh) da, hepsi adına temsilci tayin edilmişti.

Bu sözleşmeden sonra, Medine’ye dönen Hazreti Es’ad ve arkadaşları, kabilelerine hemen İslâmiyeti anlatarak, onu yaymak ile meşgûl oldular. Bu

sırada Peygamberimiz Mir'ac'a götürülüp, Cenneti ve Cehennemi gördü. Allahü teâlâ ile vasıtasız olarak, anlaşılmaz bir şekilde konuştu. Beş vakit namaz emrolundu.

İslâmiyet Arabistan yarımadasında yayılmaya devam ederken, Medine'de bu iş çok daha süratli yürüyordu. Öyle ki, daha önce birbirlerine düşman olan Evs ve Hazrec kabileleri barışmış, İslâmiyeti daha iyi öğrenebilmek için Resûlullah efendimizden bir muallim, hoca istemişlerdi. Resûl-i Ekrem (aleyhisselâm) de, onlara Kur'ân-ı kerîmi ve İslâmiyeti öğretmek için Mekke'deki Eshâbından Hazreti Mus'ab bin Umeyr'i gönderdi. Mus'ab (radıyallahü anh), Medine'de Hazreti Es'ad'ın evinde kaldı. Onunla birlikte ev ev dolaşarak herkese İslâmiyeti duyurdular. Resûlullah'ın sevgisini ve Onu, bütün düşmanlarından korumak için canla başla çalışacaklarına söz vermelerini anlattılar. Onları, Resûlullah ile yapılacak bîata hazırladılar. Onların bu gayretleri bereketiyle Medine'de Evs ve Hazrec kabilesi içinde Benî Ümeyye bin Zeyd'in evinden başka, İslâmiyet nûru ile aydınlanmayan, müslüman olmayan kimse kalmamıştı. Bu arada Hazreti Es'ad bin Zürâre'nin teyzesi oğlu olan Sa'd bin Muâz'ın (radıyallahü anh) hizmeti de çok büyük olmuştu. Onun müslüman olduğu gün, kendi kavminden müslüman olmayan kimse kalmamıştı.

Resûlullah efendimize, Peygamberlik vazîfesi verileli 13 sene olmuştu. Mekkeli müşriklerin, müslümanlara zulmü had safhaya varmış, dayanılmaz bir hâl almıştı. Medine'de ise, Es'ad bin Zürâre (radıyallahü anh) ile Mus'ab bin Umeyr'in (radıyallahü anh) hizmetleri sayesinde Evs ve Hazrecliler, müslümanlara kucak açacak, onları bağrına basıp uğrunda her fedâkârlığı yapacak aşk ve şevkin içindeydiler. Resûlullah'ın da biran önce Medine'ye teşrîflerini arzuluyorlar, O'nun uğrunda mallarını ve canlarını esirgemeyeceklerine söz veriyorlardı. Hac mevsimi gelmişti. Hazreti Mus'ab bin Umeyr ile beraber, Medineli 73 erkek ve 2 kadın müslüman, Mekke'ye geldiler, Hacdan sonra, hepsi yine Akabe'de Peygamberimiz ile buluştular. Hazreti Es'ad bin Zürâre ve 12 temsilci, kabileleri adına Peygamberimizin Medine'ye hicret etmelerini rica ve teklif ettiler. Resûlullah efendimiz onlara, Kur'ân-ı kerîmden bazı âyet-i kerîmeleri

okuduktan sonra, kendi canlarını, çoluk ve çocuklarını nasıl koruyup gözetirlerse, O'nu da öyle koruyacaklarını temin etmek üzere onlardan kesin söz istedi. Evs ve Hazrec kabilelerin bütün temsilcileri biraz düşünüp taşındıktan sonra, "Senin uğrunda canımızı ve mallarımızı harcasak, bize ne var?" dediler. Peygamberimiz de cevabında: "Allahü teâlânın râzı olması ve Cennet var!" buyurdu. Bunlardan her biri kavminin temsilcileri, vekîlleri olarak bu husûsta söz verdiler. İlk önce Es'ad bin Zürâre (radıyallahü anh): "Ben, Allah'a ve O'nun Resûlüne verdiğim sözü yerine getirmek, canımla ve malımla O'na yardım husûsundaki, sözümü, işlerimle gerçekleştirmek üzere bîat ediyorum" deyip elini uzattı ve müsâfeha yaptı. Arkasından her biri bu şekilde bîati tamamlayıp, "Allahü teâlânın ve Resûlünün davetini kabûl ettik, dinledik ve boyun eğdik." diyerek hoşnutluklarını ve teslimiyetlerini ifade ettiler. Böylece Resûlullah'ın uğrunda canlarını ve mallarını çekinmeden ortaya koydular. Kadınlar ile bîat, sadece söz ile yapılmıştı. Bu ikinci akabe bîatından sonra, Resûlullah efendimiz, Mekkeli müslümanların Medine'ye hicret etmelerine izin verdi. İlk hicret eden, Peygamberimizin süt kardeşi Hazreti Ebû Seleme bin Abd-ül-Esed olmuştu. Arkasından birçok müslüman gitti.

Daha sonra Allahü teâlânın izni ile, Peygamberimiz de Medine'ye hicret buyurdular. Hicretten sonra Peygamberimiz Hazreti Zeyd bin Hâlid Ebû Eyyûbel Ensârî'nin evine yerleşmekle beraber, Hazreti Es'ad bin Zürâre'nin evinde de kalmak sûretiyle onun hatırını gözetir, hânesini bereketlendirirlerdi. Çünkü O, Ensârın en büyüğü ve Medinelilerin en önce müslüman olanlarındandı. İslâmiyet, Medine'ye O'nun evinden yayılmıştı. İslâmiyeti öğretmek için Peygamberimiz tarafından Mekke'ye gönderilen Hazreti Mus'ab bin Umeyr, O'nun evinde kalmıştı.

Hicrette, Peygamberimizin bindiği devenin, Medine'ye varınca ilk çöktüğü arsa, Es'ad bin Zürâre'nin (radıyallahü anh) yanında yetişip büyüyen Neccâroğullarından Sehl ve Süheyl adında iki yetime âitti. Resûlullah efendimiz, mescit yapmak için bu arsayı satın almak istedikleri zaman, iki kardeş, satmayacaklarını ancak Resûlullah'a hediye etmek istediklerini söylediler. Peygamberimiz arsa sahiplerinin yetim olduklarını bildikleri için

ücretini ödemeden almak istemedi. O arsayı on miskal (48 gram) altına satın aldı. Hazreti Ebû Bekir'e emir buyurup, arazinin parasını verdirdi. Hazreti Es'ad bin Zürâre de, bu iki yetime, Ben-i Beyâda tarafında kendilerine bir arazi vererek geçimlerini sağlamayı temin etti.

Medine'de Mescid-i Nebevî'nin inşaatına devam edilirken hicretten dokuz ay sonra Hazreti Es'ad bin Zürâre hastalandı. O, bugün için de tehlikeli olan menenjit hastalığına yakalanmıştı. O devirde böyle hastalıklar ateş ile dağlanırdı. Bu tedâvi şekli aynen uygulanmasına rağmen hastalığı iyileşmedi. Resûlullah efendimiz kendisini ziyâret ederek sıhhat ve afiyetleri için duâ etti. Hastalığı çok şiddetliydi. Hayatının son anlarını yaşıyordu. Tedâvisi için her çareye başvurulmuştu. Kısa bir müddet içinde vefât etti. Böylece Hazreti Es'ad bin Zürâre, Resûlullah'ın Medine'ye hicretinden sonra ilk vefât eden sahabîsi oldu. Ensârın sözüne göre Bâki' Kabristanına, ilk olarak O defn edildi. Muhacirler ise Hazreti Osman bin Maz'ûn'un defn edildiğini söylüyorlar.

Es'ad bin Zürâre (radıyallahü anh), Bedir harbine katılamadan vefât etmişti. Resûlullah efendimiz, O'nun ölümüne çok üzüldüler. Medineli yahudiler, onun ölümünden sonra Resûlullah'ın Peygamberliği aleyhinde dedikodu yapmaya başlayarak, "Muhammed'in bir kudreti olsaydı, arkadaşını iyi ederdi" dediler. Bu sûretle, mü'minleri, O'ndan soğutmak ve yeni dine girecek olanları, O'na yaklaştırmamak istiyorlardı. Düşmanlıklarını açıkça ortaya koyuyorlar, insanları şüpheye düşürmek istiyorlardı. Resûl-i Ekrem (aleyhisselâm) efendimiz de, onların bu hallerini çok iyi bildiklerinden: "Yahudiler, neden arkadaşını kurtaramadı? diyecekler. Ben ise, arkadaşımın bu hali için bir menfaat veya zarar vermeye mâlik değilim!" buyurdu. Halbuki onun peygamberliği, insanları cahillikten, küfür ve sapıklık yollarından kurtarıp imân aydınlığına çıkartmaktı. Onun vazîfesi, Allahü teâlâ'nın râzı olduğu doğru yola davet işinden ibâretti.

Es'ad bin Zürâre (radıyallahü anh), ikinci Akabe bîatından sonra, Hazrec kabilesinin Neccâroğullarına nakîb (temsilci) tayin edilmişti. Vefâtından

sonra, Neccâroğullarından bir grup Resûlullah'a gelerek: "Bizim nakîbimiz öldü. Bize bir nakîb tayin ediniz!" dediler. Resûlullah efendimiz de onlara yeni bir nakîb tâyin etmeyerek, "Sizler, benim dayılarımsınız. Ben de sizin nakîbinizim!" buyurdu. Böylece, onları sevindirmiş oldu. Resûlullah'ın, Neccâroğullarına böyle iltifât etmesi, onlar için büyük şeref oldu.

İkinci Akabe bîatından dönen Medineli müslümanlar, kendilerine Kur'ân-ı kerîmi öğretmek için gönderilen Hazreti Mus'ab bin Umeyr ile birlikte akrabalarına, arkadaşlarına ve evindekilere İslâmiyeti anlatmaya başladılar. Birkaç gün içinde 30 kişi müslüman oldu. Böylece Medine'de müslümanların sayısı 40'a ulaşmıştı. Bir gün, bu müslümanların hepsi, Hazreti Es'ad bin Zürâre'nin evinde toplandıklarında: "Yahudiler ve hıristiyanlar, kendilerine haftada birer gün seçerek, o gün alış-verişi bırakıp, inançlarına göre ibadet ediyorlar. Şimdi, bize de uygun olanı, haftanın yedi gününden birini seçerek, o günü taât ve ibâdet için ayırmaktır!" dediler. Bu fikri, başta, reîsleri Hazreti Es'ad olmak üzere hepsi uygun buldular. Derhal Cuma gününü bu işe ayırdılar. Cuma'ya, o güne kadar Arube günü deniliyordu. Mü'minlerin toplanıp ibâdet etme günü mânâsına "Cum'a" dendi. Resûl-i Ekrem'in Medine'ye hicretinden evvel, Hazreti Es'ad bin Zürâre, Medine'deki 40 kadar müslümanı toplayarak, bir Cuma günü Nakî-ül-Hadamât'taki Beyâda'ya götürmüş ve orada onlara Cum'a namazı kıldırmıştır. Bu sûretle Peygamberimizin: "Kim, güzel bir sünneti ihyâ ederse, hem onun sevâbına, hem de kıyâmete kadar o sünnetle amel edenlerin kazanacakları sevâba nail olurlar." hadîs-i şerîfinin muhatabı olmuştur. İslâmiyette ilk defa kılınan Cuma namazı, işte bu yerde kılınan Cuma'dır. Medineli müslümanların bu hayırlı maksatları, cenâb-ı Hakkın rızâsına uygun olduğundan bilâhere devamlı olarak Cuma namazı kılınması emredilmiştir.

Eshâb-ı kiramdan Hazreti Abdurrahmân bin Ka'b bin Mâlik de bu hadîseyi şöyle anlatıyor: Babam, Hazreti Ka'b'ın gözleri az görmeye başlamıştı. O yola çıktıkça ben onun elinden tutar, istediği yere götürürdüm. Babamı Cuma namazına götürdüğüm zamanlarda, ezanın sesini duyar duymaz,

hemen Hazreti Es’ad bin Zürâre’yi hatırlar, O’nun mağfiretini ister, O’na hayır duâ ederdi. Bir gün babama sordum: “Babacığım! Cuma ezanını duydukça, dâima Es’ad bin Zürâre’yi (radıyallahü anh) hatırlayarak, O’na mağfiret diliyorsun, ona duâ ediyorsun. Bunun sebebi nedir?” Babam şu cevabı verdi: “Oğlum! Resûl-i Ekrem’in Medine’ye teşrîfinden evvel, bize ilk Cuma namazını kıldıran o idi.” Tekrar sordum: “O zamanlar kaç kişiydiniz?” Bana, Kırk kişiydik” diye cevap vermişti.

---

1) El-İsâbe, cild-1, sh. 34
2) El-İstiâb, cild-1, sh. 82
3) Metâli-ün-nücûm, cild-2, sh. 187